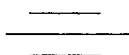

Munkánkat nem tekintjük befejezettnek, hiszen a jelenleg rendelkezésünkre álló szótárak elsősorban a saját (BeszédMester IKTA-4) kutatási céljainknak felelnek meg. A projekt befejezése után, illetve már közben dolgozunk azon, hogy egy olyan szótárat állítsunk össze és publikáljunk, amely a lexikográfia valamennyi követelményének megfelel. Munkánk befejezése után a szótár minden változata elérhető lesz az Interneten.

Köszönjük Kertész–Farkas Attila, Kocsor András és Paczolay Dénes informatikus-kutatóknak, hogy a gépi feldolgozáshoz programokat készítettek, és munkánkat szaktanácsaikkal segítették. Továbbá köszönjük Zs. Sejtes Györgyi általános nyelvész szakos tanárnak a szótár lektorálását és ötleteit, melyekkel tervünk szakszerű megvalósításában részt vállalt.

IRODALOM

1. A mai magyar széppróza gyakorisági szótára. (Szerk.: Füredi Mihály – Kelemen József. Akadémiai Kiadó, Bp., 1989)
2. Benkő László: Az írói szótár (Akadémiai Kiadó, Bp., 1979)
3. Füredi Mihály: Számítógépes nyelvészeti szövegfeldolgozások Olaszországban. In.: (Filológiai Közlemény, 1983. 4. 222-227. p.)
4. Papp Ferenc: Konkordancia. Írói szótár előkészítése számítógépen. In.: Magyar Nyelvőr 99. 351-355. p.

PALLÁNÉ SZÉNÁSI MAGDOLNA
főiskolai adjunktus
Szent István Egyetem Főiskolai Kara
Jászberény

A fordítás útvesztőiben

Az idegen nyelvről magyarra fordítás kérdése mindig is viták keresztjében állt. Manapság vannak, akik lebecsülik, és rendkívül egyszerűnek tartják ezt a tevékenységet. Véleményüket arra alapozzák, hogy csak ki kell keresnünk az ismeretlen szavakat a szótárból, és már írhatjuk is a magyar megfelelőjét. Akik már próbálták, természetesen tudják, hogy a helyzet korántsem ilyen egyszerű. Mások úgy gondolják, hogy fordítani idejét múlt, korszerűtlen tevékenység. Ezt főleg olyan emberek állítják, akik az iskolában saját bőrtükön tapasztalták a fordításközpontú, életidegen oktatás kínjait.

Bármennyire kényelmes is lenne, ha a fordítást kiiktathatnánk életünkéből, ma ez még lehetetlen. Kommunikatív társadalmunk igényli, hogy az idegen kultúrákat, nyelveket minél inkább megismerjük, másságukat toleráljuk, ezzel is elősegítsük együttműködési készségüket. Az élet számtalan területén szembesülünk fordításokkal, legyen az munka, szórakozás, turizmus, és a sort még sokáig folytathatnánk. Fordítani tehát kell, a kérdés csak az, hogyan?

Mindenki azt szereti és el is várja, hogy a fordítások pontosak, érthetőek legyenek, feleljenek meg az eredeti szöveg tartalmának, stilisztikájának, hangulatának. Senki sem örül, ha értelmetlen, magyartalan, széteső szóhalmazokkal találja szembe magát. Olykor

hivatásos műfordítók szövegeit is családottan tesszük félre, vagy elégedetlenül hallgatjuk egy szinkronizált film párbeszédeit, annyira árad belőlük az idegenség, a magyartalanság. Másfelől miért várnánk el egy fordítástól, hogy magyaros legyen, amikor éppen egy idegen kultúra egy darabját kívánjuk megismerni? Hol a határ, mit és hogyan változtassunk, ha idegen nyelvről magyarra fordítunk? Ezeket a konkrét átváltási folyamatokat valahol meg kell tanulnunk (vannak természetesen igen tehetséges és szerencsés emberek, akiknek ez ösztönszerűen jól sikerül, és ezt a tanulási folyamatot életükből kihagyhatják). Ennek a tanulásnak a színtere elsősorban az iskola, az idegen nyelvi tanóra.

Fordítani nehéz. Ezt nem csak saját tanári tapasztalom alapján állítom, hanem több kollégámmal való szakmai jellegű eszmecsere alapján is. A nyelvvizsgák eredményei is ezt igazolják. A leggyakrabban felmerülő problémát az okozza, hogy a nyelvek lexikája és grammatikai szerkezete igen eltérő. A nyelvtanuló nem tudja, a megadott lexikai jelentések közül melyiket válassza, valamint nem tudja, hogy a két nyelvben különböző szerkezeteket hogyan feleltesse meg egymásnak. Azt hiszem, minden kollégám többször hallott már tanítványaitól efféle megjegyzést: „Ennyire eltérhetnek az eredetitől? Nem is ezek a szavak vannak ideírva! Nem baj ez?” Tanulóink gondban vannak, nem tudják eldönteni, mennyire „térhetnek el” az eredeti szövegtől, hogyan döntsenek egyik vagy másik szerkezet, szó mellett, mikor jó, ha betoldanak valamit, vagy éppen elhagynak, mikor fűzzenek be magyarázatokat, mikor használjanak más mondathatárokat vagy más szavakat, más szófajokat, eltérő szerkezeteket, hogy csak néhány példát említsünk. Nem lehetünk maximalisták sem. Természetesen nem lesz mindenkiből műfordító, és nem várható el az iskolásoktól, hogy tökéletes, gyönyörű, költői fordításokat készítsenek. Azt azonban elvárhatjuk, hogy tanítványaink egy hétköznapi, életkoruknak és tudásuknak megfelelő szöveget értelmesen magyarra tudjanak fordítani.

A kérdést a SZIE Jászberényi Főiskolai Karán vizsgáltuk. Iskolánkban nem kap hangsúlyt a fordítástechnika oktatása, de a problémával foglalkoznunk kell. Hallgatóink, leendő nyelvtanárok egészen biztos, hogy szembesülnek a kérdéssel, akkor is, ha nekik, maguknak kell fordítaniuk, és akkor is, ha tanítványaikat kell segíteniük ennek a problémának a leküzdésében.

A vizsgálatokat a következőképpen végeztem:

Beszélgetést folytattam nyelvet oktató kollégákkal (10 fő), akik le is írták véleményüket.

Beszélgettem a német nyelv műveltségi terület hallgatóival (20 fő).

Egy kis mese (Der Löwe und der Hase) fordítását végeztettem el a Jászberényi Főiskolai Kar Gyakorló Általános Iskolájának 6. osztályos német tagozatos diákjaival (12 fő) és egy füzesabonyi általános iskola általános tantervű 6. osztályos tanulóival (11 fő). Arra voltam kíváncsi, hogy a tanulók valóban azokat a hibákat követik-e el, amelyeket a tanár kollégák felsoroltak. Valóban olyan rosszul fordítanak-e, hogy már fel kell adnunk a reményt, és tudomásul kell vennünk, hogy ezen nem lehet javítani, valaki vagy tud fordítani, vagy nem?

Ezután lefordítottam a mesét, és magyarul olvastuk fel egy általános tantervű 6. osztályban (23 fő), majd arra kértem a diákokat, hogy foglalják írásba a hallottakat annyira pontosan, amennyire csak emlékeznek. Ebben az esetben arra voltam kíváncsi, hogy hasonló jellegű hibákat ejtenek-e a magyar összefoglalásban, mint társaik a németről magyarra fordítás során. Arra is kíváncsi voltam, hogy mennyire bánnak biztosan anyanyelvükkel. Igaz-e az, hogy a fiatal generáció már magyarul sem tud, ahogyan ezt sokan állítják? Igaz-e, hogy az anyanyelvi és az idegen nyelvi tudás összefügg, és egymásra hatást gyakorol?

A kollégák véleménye

Mindannyian egyetértettek abban, hogy fordítani és fordítást tanítani nehéz, szinte hatástalan, nagyon időigényes, és hogy a tanulók rosszul fordítanak. Abban is egyezett a véleményük, hogy többet kellene törődnünk azzal, hogy a diákok jobban fordítsanak. Előfeltételként a biztos anyanyelvi tudást nevezték meg. Ha a diák egy magyar mondatról sem tudja eldönteni, hogy az magyaros-e, helyes-e, az idegen nyelvű szöveg sokkal könnyebben megzavarhatja, elbizonytalaníthatja, és igen nagy a valószínűsége, hogy nem képes jó fordítás készítésére. Viszont azok a tanulók, akiknek anyanyelvi tudása jó, idegen nyelvből is jobb eredményt képesek elérni. Több kolléga azt mondta, hogy ő maga sem szeret fordítani vagy fordítást javítani, mivel azt eldönteni, hogy egy fordítás jó vagy rossz, igen szubjektív.

Most tekintsük át a kollégák által felsorolt leggyakoribb hibákat!

- Megpróbálnak szóról szóra fordítani:
 - Sok ember mennek az utcán;
 - 4 emberek mennek az utcán;
 - az asztalon vannak a könyv és a toll.
- Magyarul is leírják a személyes névmásokat:
 - Én elmegyek az iskolába;
 - Mész te holnap moziba?
- Nem tudják a szavakat és a nyelvtani ismereteket összekapcsolni, nem gondolkodnak:
 - A macska ül a kosár.
- Egy-két ismert szóból és a szöveggörnyezetből megpróbálják kitalálni az egész mondatot.
- A felszólítást, kérdést nem mindig veszik észre.
- Nem tudnak és nem is szeretnek szótárzni. Felületesek, azt gondolják, ismerik az adott szót, és nem néznek utána:
 - Leben / lieben;
 - Möchte / machte.
- Meghagyják a német szórendet:
 - Fahren Sie im Sommer an die Ostsee? – Utazik ön nyáron a Keleti-tengerre?
- Az egyeztetést nem végzik el, keverik a személyeket, nem figyelik a ragozást:
 - Sie trinken eine Tasse Tee – Ő iszik egy csésze teát.
- Keverik az egyes és a többes számot.
- Keverik az igeidőket.
- Az előjárószókat helytelenül használják:
 - in der Höhle – a barlangnál;
 - an der Brunnen – kútban.
- A számokat, az órát, időt nem tudják jól használni:
 - Es ist Viertel vor vier – Ez van negyed 4 előtt.
- A vonatokat hibásan fordítják:
 - Ő birtokol egy fűtestvért – Er hat einen Bruder.
 - Lemond az utazásra. – Er verzichtet auf die Reise.
- Haben, sein – mindig megpróbálják lefordítani, és a magyar mondatba valahogyan beépíteni.
- Ha több jelentése van egy szónak, nem biztos, hogy a jót választják: weiss – tud vagy fehér.
- Szórend: legtöbbször meghagyják a német mondat szórendjét, a tagadószókat, módosítószókat, előjárókat és az igeikötőket, vagy nem veszik észre, vagy helytelen sorrendben fordítják:
 - Gestern ist mein Freund nicht angekommen – Nem tegnap jött meg a barátom.
- A birtokos szerkezeteket megpróbálják szó szerint fordítani:
 - das Haus der Vaters – a ház az apának a
- Az elválós igeikötőket nem veszik észre.

- Nem próbálnak magyarosítani, sokszor az egész szöveg már-már az érthetlenségig összefüggéstelen, magyartalan.
- Maguk a kollégák is szeretnének tisztábban látni ebben a témakörben. Ezt a területet a gyakorlatban kaotikusnak tartják. Örültek, hogy a kérdést felvetettük, közösen megbeszéltük, hiszen egymástól is rengeteget lehet tanulni.

A lehangoló vélemények után nem sok jóra számíhattam. Biztos voltam azonban abban, hogy a szöveg, a feladat jellege is befolyásolja a tanulók motiváltságát. Nem mindegy, hogy tetszik-e nekik a szöveg, vagy sem. Úgy gondolom, hogy egy összefüggő, számukra érdekes, humoros történet alkalmasabb lehet a fordítási készségük, gondolkodásuk vizsgálatára, mint pl. egy széttagolt mondatsor, amely tele van bonyolult nyelvtani szerkezetekkel, ismeretlen kifejezésekkel. Ezért egy kis, 37, többségében rövid mondatokból álló népmesét választottam. A címe, mint már említettem: *Der Löwe und der Hase* – Az oroszlán és a nyúl. [Rónaháti, Katona: *Wer rodelte mit dem Bügeleisen?* TK, Bp, 1988. Volksgut] A gyerekek szeretik a humoros állatmeséket, az erdő hangulatát, a szép és kedves illusztrációkat, amelyek ezt a mesét is díszítik. (A jól sikerült képek más esetben alkalmasak lehetnek egyéb feladatok elvégzésére is: szógyűjtés, dialógusok stb.) Úgy gondolom, a motiváció megfelelő volt.

A német szöveg

Der Löwe und der Hase

In dem Wald lebt ein Löwe. Der Löwe ist sehr stark und böse. Die Tiere haben Angst vor dem König der Tiere. Eines Tages geht der kleine Hase zu den Tieren:

- So geht es nicht weiter! Der Löwe frißt schon alle Tiere! Töten wir den Löwen.

Der Tiere lachen aber nur.

- Und sag mal! Was machst du mit dem Löwen? Du bist ja sehr klein, der Löwe ist aber sehr stark und groß! Gehst du zu dem Löwen, frißt er dich!

Der kleine Hase geht aber in den Wald zu dem Löwen. Der Löwe ist sehr böse, er hat großen Hunger.

- Was möchtest du Langohr? Ich habe Hunger! Wo sind denn die anderen Tiere?

- Dort! Am Brunnen!

- Und was machen sie dort?

- Weißt du, im Brunnen ist ein Löwe. Er ist sehr böse. Er frißt alle. Er ist sehr groß und stark.

- Was??? Ist hier noch ein Löwe? Wo ist er denn? Ich töte ihn!

- Dort! Im Brunnen sitzt er!

Der Löwe läuft zum Brunnen. Er sieht in den Brunnen hinein. Und was sieht er dort? Dort ist ja wirklich ein Löwe! Und wie stark und groß ist er! Der Löwe springt schnell in den Brunnen! Und er kann nicht wieder herauskommen.

A nyers fordítás

A mesét magyarosítás nélkül fordítottam. Csak ott változtattam, ahol már értelemzavaró lett volna, ha meghagyom a szó szerinti fordítást. Ilyesféle munka a tanulóktól is elvárható, természetesen sok más, ehhez hasonló megoldás is elfogadható.

Az oroszlán és a nyúl

Él az erdőben egy oroszlán. Az oroszlán nagyon erős és gonosz. Az állatok félnek az állatok királyától. Egy nap odamegy a kis nyúl az állatokhoz:

- Ez így nem megy tovább! Az oroszlán már minden állatot felfal. Öljük meg az oroszlánt.

De az állatok csak nevetnek.

– És mondd csak! Mit csinálsz az oroszlánnal? Hiszen te nagyon kicsi vagy, az oroszlán viszont nagyon erős és nagy. Ha odamész az oroszlánhoz, felfal.

A kis nyúl azonban elmegy az erdőbe az oroszlánhoz. Az oroszlán nagyon dühös és nagyon éhes.

– Mit akarsz, hosszúfűlű? Éhes vagyok! Hol van hát a többi állat?

– Ott! A kútnál!

– És mit csinálnak ott?

– Tudod, a kútban van egy oroszlán. Nagyon gonosz. Mindenkit felfal. Nagyon nagy és erős.

– Mi? Itt még egy oroszlán? Hol van hát? Megölöm!

– Ott. A kútban ül.

Az oroszlán a kúthoz fut. Belenéz a kútba. És mit lát? Valóban ott van egy oroszlán! Milyen erős és nagy! Az oroszlán gyorsan beugrik a kútba. És soha többé nem tud kijönni.

A gyermekek munkái

Füzesabony, általános tagozat, 6. osztály, 11 fő – tanárnő: Nagyné Kladiva Apollónia

Egy általános tagozatos diák fordítása:

Az oroszlán és a nyúl

Élt egyszer az erdőben egy oroszlán. Az oroszlán nagyon erős és bátor volt. Az élőlények félték az állatok királyától. Egy nap a kis nyúl megy az állatokhoz:

– Ez így nem mehet tovább! Az oroszlán már minden állatot megesz! Öljük meg az oroszlánt!

Az állatok csak nevettek.

– És mondom tovább! Mit csinálsz te az oroszlánnal? Te nagyon kicsi vagy, az oroszlán viszont nagyon erős és nagyon nagy! Gyere az oroszlánhoz majd fölfal téged.

A kis nyúl megy az erdőn túl az oroszlánhoz. Az oroszlán nagyon bátor, meg nagyon éhes.

– Mit csinálsz itt te hosszúfűlű? Én éhes vagyok! Hol vannak a többiek?

– Ott a kútnál!

– És hol vannak ott?

– A jegenyénél, a kútnál van egy oroszlán. Ő nagyon nagyon bátor. Ő felfal mindenkit. Ő nagyon erős és nagy.

– Mi??? Ott van egy oroszlán? Hol van? Én megölöm őt!

– Ott a kútnál ül.

Az oroszlán odaszaladt a kúthoz. Oldalt belenézett. És mit látott? Ott valóban volt egy oroszlán! És milyen erős és nagy ő is. Az oroszlán gyorsan beleugrott a kútba! És Nem tudott többet kijönni onnan vadászni.

Az általános tagozaton végzett fordítások tapasztalatai

A gyerekek nagy örömmel, lelkesedéssel fordítottak. Nyelvtudásuk hiányos, ám ezeket a hiányosságokat megpróbálták áthidalni. Egy fő kivételével minden tanuló végig megoldotta a feladatot. Többé-kevésbé valamennyi fordítás érthető volt. Két-három fő kivételével mindenki követett el valamilyen hibát.

Ha a mondat jelentését csak nagyjából sejtették, akkor megpróbálták a szöveggörnyezetből, vagy egy ismertnek vélt szóból kitalálni, hogy mit jelenthet az egész mondat.

Sok döcögő, magyartalan, stílustalan, olykor érthetetlen mondat is született. Hat főnél zavaró volt az igeidők következtelen használata.

Egy kivétellel mindenki túl sok személyes névmást használt.

Helyesírásuk elég gyenge (igekötők, írásjelek, ékezetek, felszólító mód) volt.

A küalak rendezetlen lett, a szöveget nem tagolták, nem jelölték a párbeszédet. Néha felületesekek, következtelenek voltak, ha valamit nem értettek, beírták, amit éppen gondoltak, vagy egyszerűen kihagyták.

Két-három gördülékeny, jó fordítás is született. Időnként pedig azoknál a tanulóknál is volt ötletes, jó megoldás, akik egyébként sokat tévesztettek.

Ezeket a gyerekeket is van tehát miért megdicsérni és kitartásra biztatni. Ha elmagyarázzuk nekik, megbeszéljük velük, mi volt jó a fordításukban, és hol kell még fejlődniük, legközelebb jobb megoldásokat nyújtanak be, hiszen a jó szándék és az igyekezet mindegyikükönél tapasztalható volt.

Gyakorló Általános Iskola, 6. oszt. 12 fő – német tagozat, tanárnő: Forgács Lászlóné

Egy német tagozatos diák fordítása:

Az oroszlán és a nyúl

Az erdőben élt egy oroszlán. Az oroszlán nagyon erős és gonosz. Az állatok félnek az állatok királyától. Egy napon a kicsi nyuszi ment az állatokhoz:

– Ez így nem megy tovább! Az oroszlán megeszik minden állatot! Öljük meg az oroszlán!

De az állatok csak nevettek.

– És mondd csak! Mit akarsz csinálni az oroszlánnal? Te nagyon kicsi vagy, az oroszlán pedig nagyon erős és nagy! Ha odamégy az oroszlánhoz, az megesz téged!

De azonban a kicsi nyuszi elindul az erdőbe az oroszlánhoz.

Az oroszlán nagyon mérges és nagyon éhes.

– Mit akarsz te Tapsifüles? Én éhes vagyok! Hát hol van a többi állat?

– Ott! A kútban!

– És mit csinálnak ott?

– Tudod a kútban van egy oroszlán! Ő nagyon mérges. Ő mindent megeszik. Ő nagyon nagy és erős.

– Mit??? Van itt még egy oroszlán? Hát hol van? Megölöm őt!

– Ott a kútban van ő!

Az oroszlán odafut a kúthoz. Belenéz a kútba. És mit lát ott? Ott van valóban egy oroszlán! És milyen erős és nagy ő! Az oroszlán gyorsan beleugrik a kútba! És ő nem tud újra kijönni onnan!

A német tagozaton végzett fordítások tapasztalatai

A német tagozatos tanulók munkái, mint várható is volt, lényegesen jobban sikerültek, mint az általános tanterv szerint haladóké. Sorozatos félreértések csak egy diák esetében fordultak elő. Kiemelkedően jó fordítás nem született, de jól érthető munkák igen. Ennek ellenére meglepő a túl sok felesleges személyes névmás használata.

Néhány szó volt, amit többen nem ismertek (fel), pl.: a „wie”, az „alle”, a „noch”, az „an” stb.

Sok vessző hiányzott az összetett mondatokban. Néha írásjel és helyesírási hiba is előfordult a fordításokban. Szinte minden mondatot új sorba írtak.

Összefoglalásképpen kijelenthető, hogy lényegesen magasabb a színvonal, mint az általános tanterv szerint haladóknál. Ezeknél a tanulóknál az ismeretek bővítésén túl a fő feladat a magyarosítás és finomítás, amivel néhányan már próbálkoznak is.

Tanácsos lenne velük a megoldásokat alaposan megbeszélni. Ha a padszomszédok eltérő szöveget kapnának fordításra, elkészítésük után hangosan felolvashatnák egymásnak, majd talán nagyobb csoportban is, hiszen, ha elszakadnak a látott, az írott szövegtől, „magyar” fülük könnyebben figyelmes lehet a hibákra. Az írott szöveg észlelése, megértése ugyanis másképp történik, mint a hallott szövegé. Az írott jeleket is kódolnia és dekódolnia kell az agynak és ez a tevékenység sokak számára még anyanyelvükön is problémát jelent. Ha a szöveg idegen nyelven íródott, további gondolkodási folyamatoknak kell működésbe lépniük.

A tárgyi, logikai, stílusbeli hibákra úgy derül leggyorsabban fény, ha nem a szöveg írója, ha nem egy kívülálló hallgatja (osztálytárs, szülő) aki pl. rá is kérdezhet. „Akkor tulajdonképpen ki is ment el az oroszlánhoz?” Vagy: „Miért is ugrott bele a kútba az oroszlán?” Így a szöveg fordítója észreveheti, hogy „hol is sántít” a szövege, és nem kell őt erről a tanítónak győzködnie. A tanulók „aha” élménye, a saját felfedezés öröme hozzásegíti őket, hogy legközelebb szebb és magyarosabb fordítást készítsenek.

A magyar felolvasás alapján készült írások

VI. osztály, 23 fő, általános tantervű osztály, magyar szaktanár: Balogh Béláné

A 37 mondatból álló mesét alaposan lerövidítették, tömörítették. A leghosszabb fogalmazás is mindössze 23 mondatból állt, a legrövidebb pedig 7-ből.

Az egyik tanuló fogalmazása a magyar felolvasás alapján:

Az erdő mélyén egy erős és nagy oroszlán uralkodik.

Mivel ő az állatok királya, mindenki fél tőle.

Egy nap egy kisnyúl erdei tanácsot hív össze.

Azon gondolkodnak, hogy üzzék ki az erdőből az oroszlánt.

Az találták ki, a kisnyúl elmegy az oroszlánhoz, és azt mondja neki, hogy a kútban van még egy erős és hatalmas oroszlán. Az oroszlán elballagott mérgesen a kúthoz, és beleugrott. Azóta sem bírt kijönni belőle és nagyon nevettek rajta az állatok, hogy ez mondja magát a legerősebbnek.

A magyar felolvasás alapján készült fogalmazások tapasztalatai

A tanulók tudomásul vették, hogy ezen az órán egy *hallott történet* írásbeli összefoglalása a feladatuk, majd megkérdezték, hogy mit kapnak (!) érte. Amikor meghallották, hogy még érdemjegyet sem kapnak rá, félő volt, hogy nem veszik komolyan a feladatot. Ez az idegenkedés fokozatosan oldódott, végül jó hangulatban dolgoztak. A történet éppen nekik való volt. Munkáik külalakra, formára, tagoltságra nézve is jól sikerültek, rendezettek lettek.

Lássuk a tartalmi jegyeket:

A tanulók nem ragaszkodtak a szöveg szó szerinti leírásához, ezt csak két tanulónál tapasztaltam, akik rendkívül jó memóriával rendelkeznek.

Értelemszerűen, logikusan foglalták össze a történetet, a párbeszédet lerövidítették, illetve elbeszéléssé tömörítették. Az történetet új elemekkel egészítették ki, illetve hagytak el belőle, attól függően, hogy mennyire tartották fontosnak az értés szempontjából. Sokan használták a magyar mesék sajátos szófordulatait, ezzel színessé, még mozgalmassabbá tették a történetet. Kreatívak, fantáziadúsak voltak. Nyoma sem volt a németről történő szöveg fordításakor tapasztalt görcsösségnek, magyartalan szerkezeteknek, szórendi hibáknak. Az idegen szöveg nem zavarta őket. A gyerekek (még) meg tudják a gondolataikat fogalmazni, ha magyarul hallják a történetet, sokkal jobban, mint ahogy a kollégákkal való beszélgetés után gondoltam. A magyarról magyarra történő szóbeli átkódolás nem jelent nekik problémát.

Természetesen nem mindenütt volt színvonalas a fogalmazásuk. Néhány tanuló pedig összezsápta az egészet, vagy egy-egy részét nagyolta el. Viszont kevés volt a tárgyi tévedés. Úgy vélem, néhol elfelejtették a pontos szöveget, így háttérismeretekre, más mesék fordulataira támaszkodtak. Ilyen volt például, hogy többek szerint a nyuszi maga akarta megölni az oroszlánt. Használták a magyar mesék, a magyar nyelv szokásos fordulatait. Egyszer sem követtek el szórendi hibát és nem használtak feleslegesen személyes névmásokat. Igeidő-problémával sem találkoztam. Magyartalanságnak nyoma sem volt.

Kedves, ötletes, ízes fordulatokat akkor is olvashattam, ha azok az eredeti szövegben nem szerepeltek. A történéseket összefoglalták, a párbeszédet értelemszerűen lerövidítették, illetve el is hagyták. Legrészletesebben a problémafelvetést ábrázolták, amikor a nyúl az állatokkal és az oroszlánnal beszél. Szemmel láthatóan izgatta őket a konfliktus és annak megoldása. Az izgalmas, nekik való történet arra ösztönözte őket, hogy színesen, elevenen fogalmazzanak. Sikerült megtalálniuk a történet tartalmához illő stílust.

Hibákat inkább a helyesírásukban találtam. Jellemző helyesírási, nyelvhelyességi hibák:

- Az összetett mondatokban és a megszólítások után igen gyakran elhagyták a vesszőt, idézőjelet.
- Ékezetek, betűk maradtak le.
- Egyéb hibák is voltak: hidte (hitte), kutba (kútban), oda ment, bele ugrott, belefutadt, nevetek (nevettek), edig (eddig).

A fordítással kapcsolatos tapasztalataink

Végző összegzőképpen feladatunk az lehet, hogy meggyőzzük a tanulókat arról, az idegen nyelven olvasott szövegre ne csupán, mintegy minél gyorsabban elvégzendő iskolai feladatra tekintsenek, hanem egy olyan történetre, amelyet úgy kell megfogalmazniuk, hogy a lehető legkevésbé érződjön rajta az idegen nyelv nyoma. Ha a tanulók megszokják, hogy a fogalmazásukat többször is át kell javítaniuk, jobb eredményeket érhetünk el. Az idegen nyelvi tudást közelíthetjük az anyanyelvi tudáshoz. A gyerekek figyelmét fel kell hívni a magyar és a német nyelv szerkesztési szabályaira, különbségeire. Ha össze tudják a szerkezeteket hasonlítani, mind magyarul mind németül szebben és jobban fognak tudni. És ez a célunk nemcsak az iskolában, hanem a mai modern kommunikációra épülő társadalmunkban általában véve is.

Úgy tapasztaltam, a diákok szeretik összehasonlítani saját munkáikat a többiekével, az pedig valóságos csemege, ha a vizsgált szöveget műfordítás formájában is megismer-

tethetjük velük. Nem szabad őket azonban elrettentenünk, megijesztenünk. Csupán olyan szintű feladatokat adjunk nekik, amelyeket meg is tudnak oldani. A szöveg tartalmát és hosszúságát is mérlegelnünk kell. A gondosan kiválasztott szöveg, a tanító átgondolt tervező munkája, a gyermekek szeretete és ismerete lehet csak az előrelépés megbízható záloga. Pozitív, de elérhető példákat kell eléjük állítanunk, amelyekből láthatják, hogy ők is képesek arra, hogy jó munkát végezzenek, megszeressék, amit csinálnak, bízzanak magukban és tudásuk fejleszthetőségében.

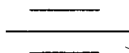
Hogyan is történik egy írott idegen nyelvű szöveg fordítása? (Hallott szövegnél kicsit más a helyzet.)

A fordító megkap egy szöveget, amely idegen nyelven írott mondatokból áll. Elővesz egy szótárt, és sorban kikeresi az ismeretlen szavakat. Az így talált magyar szavakat egymás mellé írja, és a mondat végére odateszi az írásjelet, amit az idegen nyelvű szövegben lát.

A kapott mondat értelmén nem gondolkodik, mechanikusan leírja. Így magyar szavakból álló szöveget kap ugyan, de az ilyen szöveg a legritkább esetben nevezhető jó fordításnak. Kimaradt a jó fordításhoz elengedhetetlenül szükséges gondolkodási folyamat, az átkódolás folyamata.

Ha a tanuló már kicsit jobban ismeri a nyelvet, észreveszi a nyelvtani egységeket. Felfedezi a mondat szerkezetét. Észleli a nyelvtani formációkat: egyes szám, többes szám, jelen idő, múlt idő stb. Felismeri a nyelv felépítésnek sajátosságait. Megtanulja, hogy vannak előljárósók, elválós igekötők, vonzatok, frazeologizmusok, amelyek csak az adott nyelvre jellemzőek. Felfedezi, hogy a szavak nem egyenként értendők és fordítandók, hanem összefüggésükben. Gondolkodik, hogy az eredeti gondolatoknak megfelel-e az, amit leírt.

Azok a tanulók, akik egyébként is jobban tudnak gondolkodni, jobb fordítást is tudnak készíteni. Azok a tanulók, akik világosan, értelmesen beszélnek, és jól írnak magyarul, jobban tudnak idegen nyelvről magyarra fordítani, hiszen gondolataikat jobban meg tudják fogalmazni magyarul is, számukra az átkódolás nem jelent különösebb problémát. A fordítás tehát elválaszthatatlan a gondolkodástól, gondolkodás nélkül nem lehet fordítani. Tudatosítanunk kell a tanulóknak, hogy munkájuk végzése közben gondolkodniuk kell. Igaz, a tartós gondolkodás fárasztó, de az eredmény érdekében szükséges.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
főiskolai tanár, a neveléstudomány kandidátusa
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola
Debrecen

A határon túli magyar tanítók továbbképzése

A debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola több mint másfél évtizede vállalja a határon túli magyar tanítók képzését. Rendszeres látogatói a képzésnek a kárpát-aljai, az erdélyi, a vajdasági pedagógusok, de alkalmanként jelentkeznek a szlová-